

1 (25) (27) samt fig. 3 nr. 14). Markant i området er også de to europæiske fundamenter dels fra Niels Egedes hvalfangerstation dels fra Glahns præstebolig (fig. 1 (24) (22) og fig. 3 nr. 12 og 13) (for en nærmere beskrivelse se Thuesens og Vortings indlæg).

Foruden disse markante spor i landskabet findes der spredt langs hele Ulkebugten rævefælder, varder, køddepoter og teltlejre. Det er ikke muligt at datere disse anlæg nærmere, men de er højst sandsynlig fra Thulekulturen og nutiden og vidner om, at stedet har været brugt både sommer og vinter i de sidste 500-600 år.

Som det fremgår af tabel 1 er flere af de kulturhistoriske anlæg blevet undersøgt af arkæologerne. Men det drejer sig kun om de anlæg, som ellers ville blive destrueret ved byggearbejdet. Langt de fleste ligger stadig urørt hen og er seværdige for de kommende brugere af området såvel fastboende fra Sisimiut som turister, der med en travetur omkring lufthavnen kan få indblik i en 4000 årig kulturhistorie.

Litteratur

- Böcher, J. et al.: Holsteinsborg. Sisimiut kommune. Natur- og kulturforhold. – Udvalget vedrørende Fredningslov for Grønland: Ministeriet for Grønland 1980.
- Grummesgaard-Nielsen, Stig: Arkæologiske undersøgelser i forbindelse med anlæggelsen af en lufthavn ved Sisimiut 1995. En rekognosceringsrapport for Grønlands Nationalmuseum og Arkiv, 1996a.
- Grummesgaard-Nielsen, Stig: Arkæologiske undersøgelser i forbindelse med anlæggelsen af en lufthavn ved Sisimiut 1996. En rekognosceringsrapport for Grønlands Nationalmuseum og Arkiv, 1996b.
- Grønnow, B.; Meldgaard, M. & Nielsen, J. Berglund: Aasivissuit – The Great Summer Camp. Archaeological, ethnographical and zoo-archaeological studies of a caribou-hunting site in West Greenland. Meddelelser om Grønland, Man & Society 5, 1983.
- Kramer, Finn Erik: Fortidsminder på nordsiden af Ulkebugten. En rekognosceringsrapport for Sisimiut Museum 1990.
- Akia and Nipisat I: Two Saqqaq sites in Sisimiut District; West Greenland. In: The Paleo-Eskimo Cultures of Greenland-New Perspectives in Greenlandic Archaeology. Ed. B. Grønnow. 1996a.
- The Paleo-Eskimo Cultures in Sisimiut District, West Greenland. Aspects og Chronology. In: The Paleo-Eskimo Cultures of Greenland – New Perspectives in Greenlandic Archaeology. Red. B. Grønnow. 1996b.
- Møbjerg, Tinna: Lufthavnsrekognosceringer i Sisimiut 1994. En rekognosceringsrapport for Grønlands Nationalmuseum og Arkiv, 1994.

»At være i Asummiut er dejligt«

Sisimiut-befolkningens brug af Asummiut/Gl. Holsteinsborg – før og nu

Af Søren T. Thuesen

»Naar det ey havde været fornøden at boe i Nærværelse af Grønlænderne, havde ieg aldrig kundet ønske mig et bedre

Sted i Grønland«, skrev den danske missionær H. C. Glahn, da han i 1767 måtte flytte fra Asummiut til det nuværende

Sisimiut. Jeg skal i det følgende se nærmere på Asummiut som bosted i 1700-tallet og på Sisimiut-befolkningens nutidige brug af stedet, som Glahn kaldte »en af de behageligste Sletter, som findes i Grønland«. Asummiut har byhistorisk betydning for folk i Sisimiut som »Gl. Holsteinsborg«, dvs. kolonianlægget, som eksisterede fra 1759-1767, men de varme følelser for stedet, som man mærker i Sisimiut, skyldes nok først og fremmest, at det igennem årene har været et yndet og lettilgængeligt sommerudflugtsmål for byboerne.

Jeg har i forbindelse med mit arbejde ved Sisimiut Museum haft en del med Asummiut at gøre i de sidste år på grund af lufthavnsplanerne og er kommet på den dejlige slette med ruinerne fra grønlandsk og dansk bosættelse. Selvom der er rejst krav om områdefredning af sletten omkring ruinerne, er der ingen tvivl om, at det er slut med den gammelmend-

te fred på stedet, når lufthavnsvejen åbner. Jeg har valgt at indlede med en personlig skildring af den sidste udflugt til Asummiut, som man hidtil har kendt det. Fra museet var vi i en gang med en mindre undersøgelse af Asummiuts betydning i nyere tid. Stud. mag. Dorte K. Olsen lavede interviews, og jeg fotograferede.

Sidste udflugt til Asummiut?

Det er d. 30. august 1996. Det er 70 års jubilæet for Sisimiuts nye kirke, den røde. I denne weekend er der byfest. En gudstjeneste ved Glahns hus på Asummiut er indlagt i festprogrammet. Det er tydeligt, at sommeren er væk, nærmest som om den slet ikke havde været der. På Præstefjeldet over Asummiut er der godt nok ingen sne at se, men bagved på Kællingehætten har der ligget rester hele sommeren. Sommeren '96 i Sisimiut var ikke noget at råbe hurra for.

Pastor Samuel Kleinsmidt holder gudstjeneste ved fundamentet af Glahns hus i Asummiut den 30. august 1996. Foto: Søren T. Thuesen.

Mens vi venter på bådlejlighed i havnen, er de første joller allerede på vej tilbage. Det er for råt og koldt for nogle af de gamle. Jeg skutter mig og trækker tørklædet op, men Dorthe virker oplagt og godt påklædt, da vi bliver vinket over i Jokums jolle. Vel ude af havnen stirrer vi alle over på den nye lufthavnsvejs lysende stribe langs kysten. Er de allerede kommet så langt med sprængningerne? Det er da utroligt, selvom bragene i flere uger har givet genlyd i byen. Og tanker om at drøne med taxi over broen over Ulkebugten for at nå flyet farer igennem mit hoved – vi har jo alle gennem Lufthavnsvæsenets oplysningsudsendelser kunnet køre med på de computersimulerede bilture fra Sisimiut til lufthavnen på få sekunder. Som museumsmand, som skal have et særligt øje på de kulturhistoriske minder langs vejen, har det irriteret mig hver gang, at turen køres så hurtigt, at det ikke har været til at få øje på hverken Glahns hus eller de mange vinterhusruiner, når man kører over Asummiut-sletten med computeren. Det går alt for hurtigt. Og mens jeg kikker ind på land, griber jeg mig selv i at tænke, at jeg hellere må se rigtigt godt med mine egne to øjne, før det er for sent.

Jeg ved godt, at alle parter har været enige om, at området omkring det, danskerne har kaldt Gl. Holsteinsborg, skulle fredes og holdes fri af dynamittens og bulldozernes hærgen. Men jeg ved også, at området alligevel vil blive ændret. Måske ikke selve arealet, men så i al fald omgivelserne. Jeg tager til Asummiut med en bevidsthed om, at det er sidste gang, jeg ser et uforstyrret Asummiut. Vi

ved, at vejarbejdet hen over sletten skal begynde om en uge.

Vi er snart fremme, og jeg vender blikket tilbage mod byen, som under den imponerende, knejsende Kællingehætte breder sig på fjeldknoldene lige så imponerende, men på sin egen måde i farver og etager. Det er for at tjene dette voksende og livskraftige samfund, at Asummiut ofres, tænker jeg. Det er Sisimiuts borgere, der har været parat til at ofre deres eget lille sommerparadis til fordel for større rådemuligheder for byen.

Da vi nærmer os sletten og dens lyse sandskrænter, kan vi se, at vi slet ikke er de eneste. Der er masser af joller i vigen og mennesker og rygende bål på land – og det skal vise sig, at der er flere på vej.

Det er jubilæet for Sisimiuts nye kirke, der skal højtideligholdes med gudstjeneste ved Glahns hus. Den samler ganske vist ikke lige så mange mennesker som fredag aften på GTO-pladsen, hvor festteltet bølgede frem og tilbage og mest af alt lignede en overfyldt fiskeruse. Men over hundrede mennesker fordelt i familier og bål på Asummiut-sletten fylder også ganske pænt op på denne søndag eftermiddag. De allerfleste trækker hen mod midten til Glahns hus' græsbegroede mure, da præsten skifter til kjole og krave og holder en kort højtidelighed med nogle salmer og en repetition af den kristne missionshistorie ved Sisimiut. Jeg tænker taknemmeligt, at præsten på denne dag udfylder en formidlingsopgave, som lige så godt kunne have været mu-seets. Han fortæller om tiden, inden Sisimiut blev flyttet til den anden side af Ulkebugten, om dengang Asummiut var beboet. Han repeterer ikke bare mis-

sionshistorien for folk, han er med til at indgyde respekt for tegnene på tidligere tiders benyttelse af stedet. Bevaringen af fortidsminder afhænger af, at historierne om disse fortidslevn bliver fortalt igen og igen, generation for generation.

Efter gudstjenesten spredtes folk ud over sletten. Mange bål tændes og den medbragte proviant fortæres, mens børnene spiller bold på slettens naturlige fodboldbane. Efter en dejlig eftermiddag er det tid til at finde tilbage. Jokums jolle er ikke at se. I stedet søger vi hen på den flotte store bådebro ved den nys udspærngte landingsbane, hvor det lykkes at få bådlejlighed hjem.

Logen Amerloq på Asummiut

Den danske kolonimagt forsøgte gentagne gange i 1700-tallet at finde fodfæste i Sisimiut-området. Første forsøg fandt sted i 1720'erne på Nipisat-øen syd for Amerloq-fjorden og det nuværende Sisimiut. Efter ganske få år blevet Nipisat opgivet, efter at anlægget flere gange var blevet nedbrændt af hollænderne. Danskerne var efter Hans Egedes ankomst til Grønland i 1721 og oprettelsen af kolonien ved Godthåbsfjorden opsatte på at udvide koloniseringen både af hensyn til mission og handel. Hollænderne havde længe fanget hvaler og handlet med grønlænderne omkring Sisimiut.

Anden gang – i 1756 – slog man sig ned ved Ukiivik, noget nord for Amerloq-fjorden. Kolonien gik først under navnet Sydbay, et navn af hollandsk oprindelse, og senere Holsteinsborg efter det danske missionskollegiums præsident Grev Ludvig Holstein. Koloniens første missionær Jacob Borch var imid-

lertid utilfreds med, at man havde anlagt kolonien på et sted, hvor grønlænderne kun var om sommeren (Andersen 1958: 19). Der var også problemer for handelen, som var særdeles interesseret i at forøge hvalfangsten. Resultatet blev, at man i 1759 oprettede et anneks til kolonien, den såkaldt hvalfangerloge »Amerloq« ved Asummiut ved Amerloq-fjordens munding. Til missionæren opførtes et hus med navnet »Missionens Ønske«, det senere såkaldte Glahns hus (Krogh 1958:53). Missionær Borch flyttede med fra starten, og det gjorde ligeledes en del af handelens ansatte, som skulle drive hvalfangst. Lederen af kolonien og handelen, købmanden, blev derimod i Sydbay/Holsteinsborg nogle år endnu.

Sydbay/Holsteinsborg blev opgivet i 1764, og købmanden flyttede sammen med større bygninger definitivt til det nuværende Sisimiut, som overtog navnet Holsteinsborg. Logen Amerloq eksisterede stadig på dette tidspunkt, og Asummiut ophørte først endeligt som bosted i 1767, hvor missionærboligen flyttedes over ved siden af handelens bygninger i det nuværende Sisimiut.

Sisimiuts tidlige byhistorie med skiftende placeringer og navne kan give anledning til misforståelser. Det er således i virkeligheden en misforståelse at kalde Asummiut/Amerloq for Gl. Holsteinsborg. Det er kun Ukiivik og Sisimiut, som har heddet Holsteinsborg. Noget, der bidrager til misforståelserne, er også, at kolonien Holsteinsborg op til begyndelsen af dette århundrede på grønlandsk er blevet kaldt Amerloq – først senere er bynavnet Sisimiut blevet almindeligt brugt.

Asummiut er en sandet slette med sart vegetation. Glahns hus befinder sig midt på sletten. I yderkanten af sletten findes en gruppe grønlandske vinterhusruiner. På billedet ses, hvordan landingsbanen skyder sig ud i vandet og er ved at tage form. Foto: Søren T. Thuesen.

Det lader sig ikke umiddelbart gøre at forklare, hvad stednavnet Asummiut betyder. Ordets stamme giver ikke mening for nutidens grønlandere – den sidste del af ordet 'miut', som også findes i Sisimiut, er derimod indlysende nok i betydningen 'beboerne af'. Betydningen af stammen 'asu' fortaber sig ifølge professor Robert Petersen til en eller anden forbindelse til sagn og myter. 'Asummiut' har muligvis noget at gøre med 'Assung-Assung-a' (Asungasungaaq), som flere steder i Grønland, bl.a. ved Kællingehætten ved Sisimiut og ved Qeqertarsuaq, bruges om karakteristiske fritstående sten eller klipper (H. Ostermann i Glahn 1921:112). Om stenen ved Sisimiut siger Glahn, »at Grønlænderne have den Fabel, at den engang haver været et Menneske« (Glahn 1921:113). Copper-eskimoerne i Canada har også sagn om en forstenet kæmpe af samme navn som 'Asungasungaaq': Ahungahungaq (Klei-

van 1986:82). På forespørgsel har en del borgere i Sisimiut svaret, at de ikke kendte betydningen af Asummiut, men kun kunne foreslå, at der var tale om en forvanskning af 'asimiut', dvs. udstedsbeboere. Denne udlægning er imidlertid særdeles tvivlsom, eftersom en sådan sproglig ændring kun ville give mening i Sydgrønland.

Mange af 1700-tals kilderne fra Sisimiuts tidlige historie er gået tabt. Det er i høj grad på grund af missionær H. C. Glahns tre bevarede og særdeles righoldige dagbøger fra 1763-64 og 1766-68, at vi har mulighed for at få en fornemmelse af livet i Asummiut for mere end 200 år siden. Dagbøgerne er ikke blot lokalhistoriske dokumenter, men nogle af de vigtigste skriftlige kilder til beskrivelsen af grønlandske samfundsforhold i 1700-tallet. Som senere også Otho Fabricius var Glahn ikke blot missionær, men desuden ivrig beskriver af naturhistoriske og

kulturelle forhold. Dertil var Glahn en skarp iagttager af de danske koloniserings- og civilisationsbestræbelser. En slags sammenfatning af sin viden om Grønland præsenterede han i 1771 i »Anmærkninger over de tre første Bøger af Hr. David Crantzes Historie om Grønland« (genudgivet ved Mads Lidegaard i 1991).

Glahns medspiller inden for handelen i Sisimiut var Niels Egede, Hans Egedes søn, som var købmand i Holsteinsborg fra 1761-64 og igen fra 1767. Tilsyneladende eksisterede der det bedste forhold mellem Glahn og Egede, så man kan undre sig over, hvorfra myten er opstået om, at det skyldtes uenigheder mellem handel og mission – som det var tilfældet andre steder i landet – at Asummiut og Holsteinsborg i nogle år fungerede som fysisk adskilte missions- og kolonianlæg. Der er tværtimod nok snarere tale om, at det gode samarbejde handel og mission imellem kombineret med den grønlandske befolknings spredte bosættelse inden for et nært geografisk område muliggjorde den midlertidige adskillelse af handel og mission.

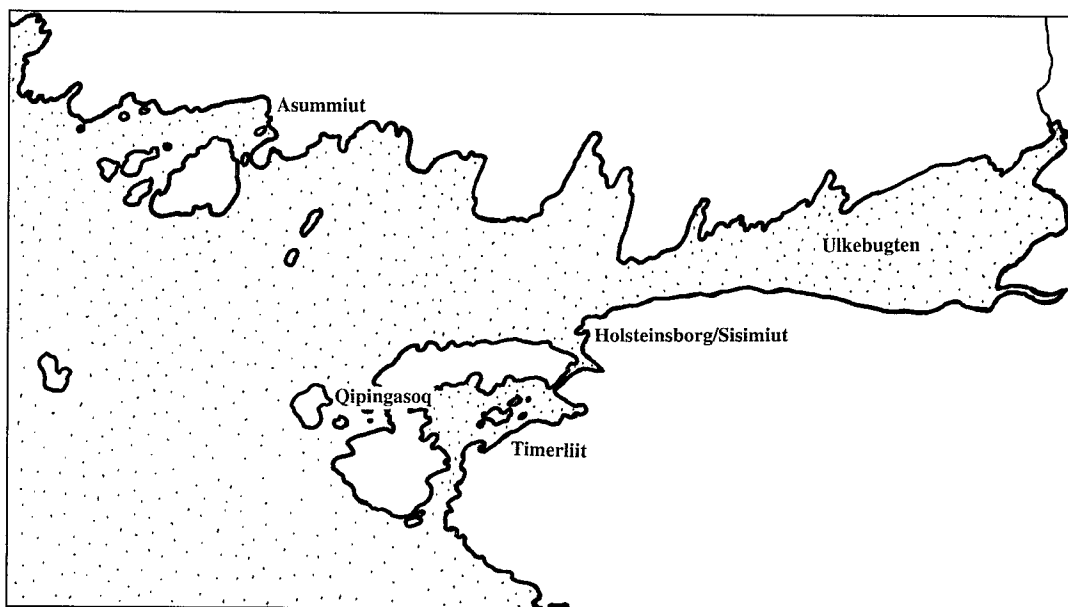
Missionæren og medhjælperne

Glahn kom til Asummiut – »Nyebyggen Amertlok« kalder han det – i juli 1763. Der er gået fire år siden logens oprettelse. Glahn var da 24 år gammel. Han havde forinden i Danmark læst grønlandsk i 2 år hos Poul Egede, hvis datter han senere giftede sig med. Han når at møde sin forgænger Jakob Borch, som skal rejse tilbage til Danmark. Efter en måneds tid skal han stå på egne ben og holde gudstjeneste for »Nyebyggerne«. C. F.

Andreas Wulff, dansk kateket og medhjælper ved handelen, holder gudstjeneste for grønlænderne. Det står ikke klart, hvor mange danskere eller grønlandere, der er på stedet på dette tidspunkt, men det har været få. Den 10. september er der 3 danskere til gudstjeneste. Og to dage forinden støder vi på de første grønlandere, som Glahn beskriver – muligvis fordi de er de eneste tilstedeværende. Han fortæller:

»Mod Aften gik jeg ud for at bevæge mig. Noget fra Nyebyggen traf jeg paa et Telt, hvor Faderen til et henved toe Aars gammel Barn sad og arbejdede paa en liden Kajak Aare. Da den var færdig lærte han Barnet, hvorledes han skulde kaste med sin Piil, som han til samme Ende havde gjort ham. Jeg gjorde mig denne Betænkning: Vilde Fædre hiemme lære deres Børn paa Spøg noget af deres Haandverk, Fingrene skulde da sidde rettere paa dem, naar de kom ud iblandt Folk«. (Glahn 1921:5-6)

Glahn beslutter at få gang i undervisningen med det samme, på trods af at befolkningen endnu ikke er kommet tilbage til vinterhusene efter sommerens fangstrejser. Han og Wulff fordeler arbejdet, således at de på skift hveranden uge underviser henholdsvis *»dem som læse i Bog«* og *»have Ungdommen til Underviisning«*. Desuden underviser Glahn hver dag selv de udøbte voksne, mens Wulff tager sig af afholdelse af morgen- og aftenbøn med gennemgang af katekismus-stykker. Glahn tager sig selv af den kirkelige service for »Nyebyggerne«, dvs. den danske menighed.

Skitse af Ulkebugten med stednavne nævnt i teksten.

Der er ingen kirke i Asummiut. Undervisning og gudstjenester finder om muligt sted i missionærboligen, hvorimod morgen- og aftenbøn sædvanligvis afholdes i grønlændernes egne huse (Glahn 1921:12 & 15). I vintertiden bliver pladsen dog ofte for trang i Glahns hus, så han bliver nødsaget til at undervise på skift i de grønlandske huse:

»Da der ere komne en stor Mængde Grønlændere her til Nyebyggen for at tage Deel i Hvalfiskeriet, og, Gud være æret! En stor Deel findes villige til at lade sig underviise, men min eeneste Stue, som jeg haver, er ikke stor nok altid at romme dem, som komme, nødes jeg til, for de fleste Tiider at holde Underviisning i deres egne Huuse. Paa det at jeg med mine Tilhørere ikke skal falde et Huus mere besværlig end et andet skiftes jeg til at holde Underviisningen nu i et nu i et andet.« (Glahn 1921:15)

Skønt kun 2 år ældre end Glahn, er Wulff dog langt den mest erfarne af de to hvad enten det angår det grønlandske sprog, undervisning eller praktisk mission. Han var blandt de mange drenge fra Vajsenhuset i København, som i 1700-tallet blev brugt som kateketer i Grønland, dvs. medhjælpere for missionærerne. Siden han som 15-årig i 1751 kom til Qasigiannguut/Christianshåb, havde han arbejdet som kateket. Desuden blev han i 1757 assistent ved handelen i Sydbay. Hans ansættelse ved handelen som assistent fortsatte ved Asummiut og i 1764-67, mens Niels Egede var i Danmark, blev han købmand i Holsteinsborg. Wulff slutter tilsyneladende sin kateketvirksomhed i 1765. Han rejste fra Grønland i 1767 (Ostermann 1945:354-56).

De to danske mænd har ved Glahns ankomst i 1763 en grønlandsk medhjæl-

per, en såkaldt nationalkateket ved navn Ludvig, som blandt andet har til opgave at overhøre menigheden i katekismus. Ludvig og andre interesserede bliver af Glahn opfordret til at lære at skrive ved at efterligne bogstaver, som Glahn har skrevet på en dertil beregnet tavle ophængt på væggen i missionsboligen.

Det er ikke meget, vi får at vide om Ludvig. Det er tydeligt, at han er døbt, men det står fx ikke klart, hvor gammel Ludvig er, men han er tilsyneladende blot en stor dreng. Han er af Missionskollegiet blevet tildelt et legat på 5 Rigsdaler årligt »til et fattigt Barns Opdragelse« (Glahn 1921:16). Enkelte bemærkninger i Glahns dagbøger afslører, at Ludvig højst sandsynligt er faderløs, men at hans familie bor ved stedet og sandsynligvis også er døbt. Vi støder på hans mor i forbindelse med Glahns ubehag ved uden videre at tildele Ludvig det omtalte legat, på trods af at han mener, Ludvig nu trænger *»høyligen til en nye Pelds, Strømper, Skoe og andre Ting«* (Glahn 1921:16). Han mener, det vil give anledning til misundelse hos andre, hvis Ludvig modtager legatet uden videre. Han spørger derfor i stedet, efter samråd med Wulff og Niels Egede, moderen om lov til at antage Ludvig som kiffak – tjenestedreng. Moderen tager med glæde mod tilbuddet *»i Besynderlighed da jeg forsikkrede hende, at jeg bestandig skulde see til, at han var om sig, for selv ogsaa at erhverve noget, og at jeg langt fra at holde ham fra at fiske etc: skulde langt hellere opmuntre ham til sligt, og see at forskaffe ham de dertil behøvende Redskaber, som hun for Armøds Skyld ey var i Stand til at give ham.«* (Glahn 1921:17). Aftalen

lyder på, at Ludvig skal være hos Glahn dag og nat, men når moderen var i Asummiut, skulle han spise hos hende. Til gengæld skulle Ludvig så få alt, hvad han behøvede fra Glahn. Han bliver således næsten at betragte som Glahns plejesøn.

Menighed og hedninge i Asummiut, Timerliit, Qipingasø og Holsteinsborg
Nationalkateketen Ludvig har en ældre bror ved navn Gotlieb. Han bor ikke i Asummiut, men lige på den anden side af Ulkebugten i Timerliit ved Paraarsuk, altså ved det nuværende Sisimiut. Glahn nævner ham i 1767, hvor anlæggelsen af Holsteinsborg og missionens udvikling har ændret arbejdsformen inden for missionen. Der skal nu ikke kun holdes undervisning og kirkelige tjenester i Asummiut, men også ved den nye koloni og de to nærliggende grønlandske bosteder, Timerliit (meget tæt ved kolonien) og Qipingasø (øen, der i dag kaldes Sallinnguit/Teleøen og er en del af Sisimiut by). Den nye danske kateket Michael Hvidsted, også en Vajsenhusdreng ankommet i 1764, opholder sig fast i Timerliit og bor i Gotliebs hus (Glahn 1921:94). Hvidsted starter dagen med morgenbøn og undervisning, og går derefter til Holsteinsborg for at undervise børnene der. Så går turen tilbage til Timerliit, hvor der er undervisning for dåbskandidaterne og slutter med aftenbøn enten det ene eller andet sted. Da han har svært ved at overkomme dette, får han Ludvig som medhjælp. Til gengæld antager Glahn så drengen Ebenezer som nationalkateket i Amerloq. Glahn forsøger selv at overkomme søn- og hel-

ligdagsgudstjenesterne både i Asummiut og Holsteinsborg. Om vinteren går han over isen. Om sommeren sejler han ofte i kajak eller går rundt om bugten om nødvendigt.

Ludvigs bror Gotlieb bliver af Glahn bemærket blandt menigheden, fordi han på eget initiativ begynder at forkynde i grønlændernes huse i Timerliit. Initiativet gør på en gang Glahn glad og bekymret, for hvad nu hvis der sker en forkert udlægning af det kristne budskab. Wulff kan fortælle, *»hvorledes Gotlieb ogsaa i hans Huus havde underviist, og at hans [Wulffs] Kone havde sagt, at hun havde aldrig hørt nogen undervise saa vel og forståeligt«*. Glahn vælger at lade sig overbevise, om at *»Herrens Aand har forandret hans Hierte«*, og Gotlieb får lov til at fortsætte sin aktivitet (Glahn 1921:94-96).

Glahns dagbøger afspejler en aktiv dialog i det lille samfund mellem missionens ansatte og døbte på den ene side og de mange angakktut eller hexemestre, som Glahn også kalder dem. Mange opholder sig tilsyneladende på Qipingasok, hvor der ifølge Glahn i 1766 er flere angakktut end familieoverhoveder:

»Da jeg kom her til Stædet, vare her ikke fleere end tre Angekkut i det heele Distrikt; men nu ere her til visse 10 eller tolv. Paa Kepingasok Øen allene boer i Vinter følgende: 1) Ortlena, 2) Kugluiak, 3) Kajunerne, 4) Unniok, 5) Kollitsak, og 6) Sillargak foruden een eller to gamle Kierlinger, som ogsaa have Ord for at være Angekkut, endnu en Jomfrue, som i forrige Aar fik sin Tornak [hjælpeånd], saa at der ere fleere Angekkut i Aar paa denne Ø end dere ere Hoveder for Familier.« (Glahn 1921:78)

Glahn virker ikke synderligt alarmeret over antallet af angakktut. Faktisk har han bemærket sig, at antallet paradoksalt nok er steget i takt med, at folketallet og antallet af døbte i distriktet er steget. Han mener, at mange giver sig ud for at kunne noget ud over det sædvanlige uden rigtigt at have lært håndværket, og at det altså ikke stikker så dybt. Han supplerer med eksempler på dåbskandidaters og døbtes brug af amulettremme om armene og deres overbevisende forklaringer om, at de kun blev båret for sjov og, som en havde sagt, fordi *»han vilde see, hvor meget han tiltog i Fædme«* (Glahn 1921:79-80). Jeg kunne være fristet til at tro, at der i disse markeringer af hedensk-grønlandske skikke også ligger et element af drilleri og provokation over for missionen fra både hedninge og døbte. Herudover kan man jo ikke afvise, at Glahns levende interesse for at indsamle oplysninger om angakktut netop har givet visse folk anledning til at gøre sig interessante og bidrage med et eller andet.

At man fra dansk side indimellem har haft fordel af angakktut's håndværksmæssige kunnen, viser følgende lille skildring, som også indeholder et islæt af drilleri og komik fra grønlandsk side:

»Den første i denne Maaned kom Kiøbmanden hjem fra en Togt. Han fortalte, at da en af Folkene fik en meget stærk Tandpiine, raaddede han ham omsider til at gribe til Grønlændernes sædvanlige Middel, som er, at boere op i Tanden.

Karlen kunde ikke komme afsted, med dette Arbeyde, hvorforfore en vis Hexemester Ikingut paatog sig det. Han gjorde sin Forretning got og Karlen var vel fornøyet der-

med, da Angekkokken i det samme faldt, som i en Besvimelse. Hold paa Manden og slaa Vand paa ham, raabte Kiøbmanden; han besvimer. Besvimelsen tog til, og det syntes, han fik et virkeligt Slag. Kiøbmanden løb til for at hielpe ham med hvad han kunde, men da begyndte Grønlænderne at lee, og bad ham, ingen Umage at gjøre sig, saa som det kun var en Henrykkelse, han som en Angekkok, var falden i.» (Glahn 1921:75)

Glahn må som missionær næsten per definition se lokalsamfundet som opdelt i menighed og hedninge og holder sig derfor heller ikke for god til triumfere, da det i 1767 viser sig, at de døbte grønlændere har klaret sig bedre end hedningene med hensyn til sælfangsten:

»Grønlænderne her ved Stæden, have i Aar intet havt til Handelen. Det samme kan siges om de, som have boet udenfor, dette skønnes best deraf, at der ikke komme uden nogle faa Fade Spek hiem. [...] Det har dog fornøyet mig, at af alle Grønlænderne heromkring, havde tvende Døbte fleest Sæle, da de i Vinter flyttede i Huus, ja de Døbte vare særdeles lykkelige til at fange saa jevnt, saa de sloge sig dog saa nogenlunde igeiennem. Deres Naboer derimod paa Øen [hedningene på Qipingasø] saa det helt slet ud med, og der var en Angekkok, som i heele Vinteren ikke fik en Sæl, skjønt han er bekjendt for at være en god Forhververe.» (Glahn 1921: 122-123).

Det kommer hos Glahn til at dreje sig om, hvorvidt de døbte kan gøre sig på det basale område, nemlig evnen til overlevelse. Det handler om prestige for missionen i konkurrencen med hedningene.

Befolkning og folketal ved Asummiut

Det er vanskeligt at få et klart overblik over, hvor mange mennesker der faktisk boede i Asummiut og de omkringliggende bosteder på Glahns tid. Missionær Borch havde i 1758 i sin argumentation for oprettelsen af Asummiut angivet, at der ved Amerloq-fjorden skulle bo »24 Vederhæftige og populeuse Familier« (Ostermann 1945:57), hvilket vel skulle svare til mindst 240 mennesker, hvis man antagelsesvis sætter familiestørrelsen til gennemsnitlig 10 medlemmer.

I juni 1767 opgør Glahn det samlede folketal for 1766-67 ved »vor Mission« til 125 mennesker, heraf er 14 blevet døbt og 21 bortrejst (Glahn 1921:123). Der oplyses her ikke, hvorvidt optællingen gælder både grønlændere og danske, og om hvordan fordelingen er mellem bostederne. Der bor dog tydeligvis også en del mennesker inde i Amerloq-fjorden og ved Itilleq.

Hvis man bruger Glahns dagbog fra det første år, han var i Asummiut – og altså inden koloniens flytning fra Sydbay – som kilde, så får man nok bedst indtryk af folkemængden gennem en bemærkning fra februar 1764, om at 8 konebåde á 10 mennesker deltager i hvalfangsten, dvs. der bor i hvert fald omkring 80 voksne og muligvis lige så mange børn, altså omkring 160 mennesker i nærheden af Asummiut. I betragtning af Glahns bemærkninger om et faldende befolkningstal, er det så nok heller ikke helt forkert at antage, at ovennævnte folketal for 1766-67 på 125 fra »vor mission« skal forstås som dem, der bor i nærheden af Asummiut.

I 1775 opgør Thorhallesen det samlede folketal for hele Holsteinsborg distrikt til 236 (Thorhallesen 1914:95). Tallet har været større, indtil en epidemi i 1773 havde haft negativ indflydelse på befolkningsstørrelsen både ved kolonien og i hele distriktet (Thorhallesen 1914:103). Hvad angår den tidligere tæt befolkede Amerloq-fjord, oplyses det, at kun er to familier tilbage – resten er enten døde eller flyttet til kolonien (Thorhallesen 1914:100).

Det lader sig gøre at få sat navn på en lille del af befolkningen gennem Glahns dagbøger. I dagbogen fra 1763-64 figurerer fx 28 grønlændere og 7 danskere ved navn. 9 af grønlænderne har hedske navne, men flere af dem er faktisk døbte. Nogle af grønlænderne har tydeligvis boet ved Asummiut, bl.a. Engel og hendes berømte søster Arnarsaq (medhjælper for Niels Egede i Qasigiannguut). Engel og andre døbte grønlændere nævnes ved flere anledninger som vidner ved barnedåb for børn af europæere. Flere af de døbte grønlandske kvinder er gift med danskere på stedet. Det gælder Margrethe, som er gift med tømmersmand Aron Thesen, og Juditha gift med tømmersmand Hans Olsen (en bror til Peder Olsen Walløe). En af de grønlandske mænd, Zacharias, nævnes som *»den fornemste her paa Stedet«*, det vil nok sige den bedste og mest ansete fanger. En anden mand, Kakejak, nævnes som den flittigste til at søge undervisning hos Glahn. Også to-tre mænd fra Itilleq nævnes, nemlig Kalluk, Tamopvet og Iane. Sidstnævnte skulle være opkaldt efter en hollandsk skipper ved navn Jan (Glahn 1921:117).

I Glahns første år hører vi kun om 5 danske mænd ud over Wulff, Niels Egede og Glahn selv. Det er, foruden de ovennævnte tømmersmænd Aron Thesen og Hans Olsen, tømmersmand Kield Thorstenssen, underassistent Svend Sandgreen (som senere blev leder af hvalfangsten i Qeqertarsuaq) og endelig en Anders Pederssøn. Hvis der har været flere danskere, har det højst været en enkelt eller to. Danskerne boede på dette tidspunkt i hvalfangerlogen øst for Glahns hus på Asummiut-sletten.

Dødsfald blandt befolkningen finder som regel vej til missionærernes dagbøger og kan til tider bruges til belysning af personalhistoriske forhold. I forbindelse med Glahns dagbøger fra Asummiut kunne man også forvente at finde beskrivelser af begravelser i almindelighed eller af en kristen begravelsesplads på stedet – det sidste har man den dag i dag ikke kunnet finde i området. Imidlertid er det kun i et enkelt tilfælde fra 1767 sikkert, at Glahn har foretaget en kristen begravelse på Asummiut. Det drejer sig om et sygt barn, som den 14.02.1767 på moderens begæring døbes og samme dag dør og begraves (Glahn 1921:100-101).

Flytningen fra Asummiut

I 1767 kommer Niels Egede tilbage til Sisimiut for at overtage købmandshvervet fra Wulff. Han indkalder den 28. juli Glahn og assistenten Svend Sandgreen til et møde i Holsteinsborg, hvor han beder om en stillingtagen til sit forslag om at flytte missionsboligen til kolonien. Baggrunden er, at Sandgreen nu i to år har måttet bo i et grønlandsk hus i mangel af et værelse, som han ellers var blevet lovet.

Hensigten er, at Sandgreens boligproblem skal løses gennem en flytning af Glahns hus og efterfølgende inddragelse af et værelse i missionsboligen til indlogering af Sandgreen. Egede vil gerne have et svar med det samme, så han dagen efter kan påbegynde nedrivningen af missionsboligen og få den fragtet over Ulkebugten, mens danmarksskibet er i havn i Sisimiut.

Glahn indvilger i missionens flytning. Han mener ikke, han kan modsætte sig flytningen, *»som var bleven nødvendig, da Holsteinsborg, mod Ordre, blev sat paa Skibshavnsbugtens søndre Side«* (Glahn 1921:148). Glahn taler om det forhold, at handelen i 1764 havde placeret sig og dermed kolonien på det sted i bugten, hvor der boede flest grønlandere, nemlig i nærheden af Timerliit og Qipingasoq. Glahn havde dengang været modstander af koloniens placering, men nu støtter han flytningen af missionsboligen, som skal opstilles ved siden af købmandsboligen i kolonien. Han har accepteret, at missionæren må være, hvor befolkningen bor. Den 30. juli er man færdig med nedrivningen. Glahns beskrivelse af flytningen er fyldt med vemod:

»Jeg følger med Huuset og med det forlader et (!) af de behageligste Sletter, som findes i Grønland og min Roelighed og Eenlighed [...] Naar det ey havde været fornøden at boe i Nærværelse af Grønlanderne, havde ieg aldrig kundet ønske mig et bedre Sted i Grønland, thi med alle sine Uleyligheder havde det og rare Fordeele, som langt overgaae det Steds, hvor Huuset nu bliver opreyst.« (Glahn 1921: 148)

Blandt de »rare« fordele ved Asummiut nævnes den lette adgang til brændsel. Tørv kunne graves næsten uden for døren og på Præstefjeldet fandtes masser af revlingeris, eller som Glahn kalder det Lyng. Glahn medtager ikke sit brændselsforråd til kolonien i første omgang, men nævner at *»min Karl havde allerede rusket i Aar saa mange Lyng, som vi behøvede til næstkommende Vinter og havde desuden over et Aars Tørv i Forraad«* (Glahn 1921:149). Den lune og frodige slette omkring Asummiut havde desuden appelleret til de danske nybyggeres grønne fingre. Glahn eksperimenterede med forskellige afgrøder. Han gjorde det ikke kun for sjov, men tydeligvis også fordi han ønskede at producere grøntsager for at modvirke skørbug, som var en stadig plage for europæere i Grønland. I september 1766 havde han haft held med grønkål og salat, så han til sin tilfredshed noterede i dagbogen: *»I Dag har jeg den Fornøjelse, at kunde beverte Handelsbentierne med Grønkaal og Salat af min liden anlagte Have.«* (Glahn 1921:46).

Glahns hus blev opstillet i Sisimiut side om side med købmandens hus og få år efter opførtes ved siden af også den lille kirke, i dag kaldet Den gamle kirke eller Den blå kirke. Sisimiut Museum har nu til huse i købmandens hus, det såkaldte Gammelhus, mens Glahns hus bruges som turistkontor. Glahns hus er et stokværkshus, dvs. bygget af lange firkantede tømmerstokke. Man vedligeholdte på Glahns tid huset ved at tjære det udvendigt, og har siden passet det så godt, at Glahns vurdering af husets stand er blevet gjort grundigt til skamme. Han skrev den 1. august 1767: *»Vist er det, at*

dette Huus ey, som de Sundmørske [dvs. norske stokværkshuse], *kan staae i et til 200de Aar*» (Glahn 1921:150). Det snart 240 år gamle hus er heldigvis nu fredet, og man må håbe, at Glahns pessimisme også må vise sig ubegrundet i mange år frem.

Asummiut som udflugtsmål i vort århundrede

Som nævnt i indledningen af denne artikel har Sisimiut Museum i sommeren 1996 gennem en lille interviewundersøgelse søgt at samle informationer om brugen af Asummiut i vort århundrede. Stud. mag. Dorthe K. Olsen interviewede 12 Sisimiut-borgere af begge køn i alderen 26–79 år.

Udsagnene fra disse informanter vidner først og fremmest om Sisimiutbefolkningens særdeles udbredte brug af Asummiut som sommerudflugtsmål. Men hvorfor har netop Asummiut været populært? En væsentlig forklaring er selve den geografiske nærhed. Asummiut ligger så tæt på Sisimiut, at man hele tiden kan se hjem. Man kan ro derover eller gå hjem rundt om Ulkebugten om nødvendigt. Som en informant nævner, er Asummiut også i dag et mål for dem, der ikke har egen båd.

Den vigtigste begrundelse lyder dog hos mange informanter således: *»Det er dejligt at være i Asummiut«*. Det dejlige ligger i omgivelserne og mulighederne. En 45-årig mand forklarer: *»Vi tager til Asummiut, fordi der er vand og gode muligheder og fordi man kan se byen om aftenen – og da også fordi der er gode havnemuligheder«*. Han nævner også, at der er mulighed for stenbider og på land

ryper og harer. Som barn kan han huske, at de spillede fodbold og svømmede i havet.

Flere informanter nævner deres faste brug af stedet siden barndommen. En 66-årig kvinde er kommet til Asummiut hver sommer siden 1935. Som barn kom hun der sammen med sin familie. De sejlede over i jolle og boede i telt en uges tid for at fiske og plukke bær. Hun siger: *»Det er utroligt dejligt at være i Asummiut. Man kan lave mange ting såsom at lave mad i det fri og plukke sortebær«*. En 73-årig mand er ligeledes kommet regelmæssigt til Asummiut siden barndommen. De boede dog ikke i telt, men tog først og fremmest på endagsture for at samle brændsel. Man fangede dog også stenbider og ørred.

Også de yngre informanter er inde på den regelmæssige brug af Asummiut. En 27-årig kvinde udtaler: *»Det er dejligt at være i Asummiut. Dengang vi var unge, kom vi til Asummiut hvert år, og hvis vi ikke tog derover bare en sommer, kom jeg altid til at savne et eller andet. Jeg synes, Asummiut har stor værdi for Sisimiormiut. Jeg kommer i hvert fald til at savne den meget.«* På spørgsmålet om hendes kendskab til andre familiers brug af stedet, svarer hun: *»Der er også andre familier og andre folk, der kommer til Asummiut. Nogen kommer bare for at kigge og sejler så igen med speedbåd. Det er jo generationer, der kommer hertil, men også folk, der vil plukke blomster og sortebær oppe på fjeldet«*.

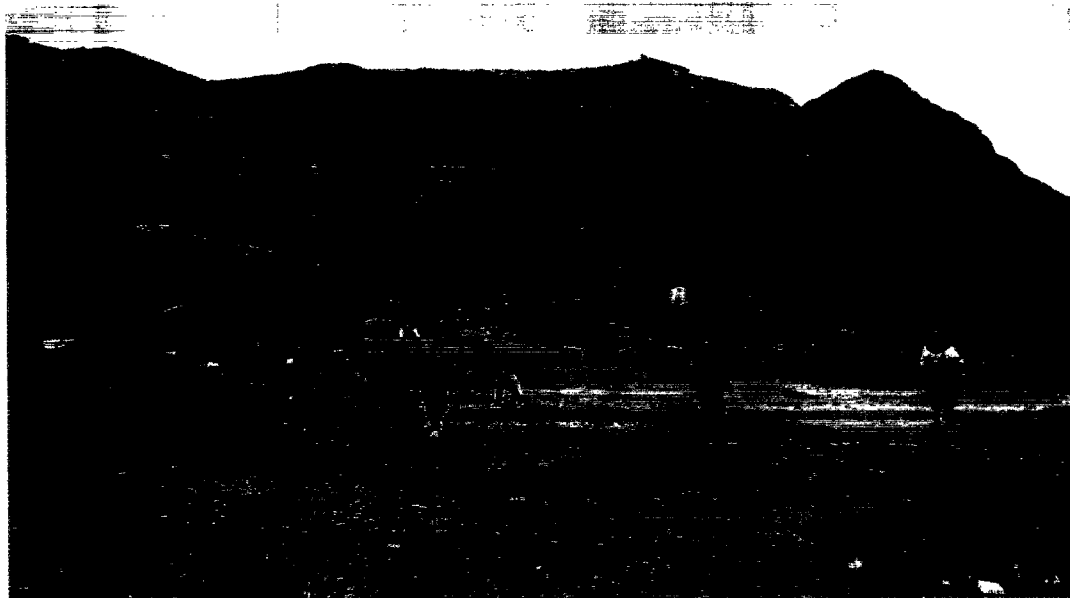
Mange informanter er kommet til Asummiut ikke blot med den nærmeste familie, men i forbindelse med særlige begivenheder eller arrangementer. Den ældste informant gør opmærksom på de

lokale foreningernes udflugter til Asummiut. Andre nævner deres deltagelse i spejderlejre på stedet. Spejderne har været flittige brugere af stedet siden 1950'erne. En 53-årig mand husker sin første lejr som »ulveunge« på Asummiut i 1955. Lejren varede en uge, hvor man boede i telt og *»lavede alt det, som spejdere plejer at lave«*. Flere informanter var med på det store spejderstævne i Asummiut i 1971 med hundredvis af deltagere. Det er blevet fast tradition, at de lokale spejdere holder pinselejr i Asummiut. Spejderne har ofte påtaget sig opgaven at gøre rent i naturen omkring Asummiut.

Også byens skolevæsen har i en årrække brugt Asummiut som udflugtsmål. En 45-årig mands første oplevelse af Asummiut skete i forbindelse med skolens fødselsdag i 1959-60: *»Vi var der fra kl. 9-17 og lavede en hel masse ting. Vi var børn*

og lignede små soldater. Vi spillede fodbold og svømmede en tur i havet. Jeg kan huske, at vi tog derover igen om aftenen med mine forældre«.

Det vil føre for vidt at opremse de mange konkrete anledninger til udflugter til Asummiut-området i de sidste årtier, men det spænder vidt lige fra konfirmationsudflugter og foreningsarrangementer til det store politiske Aasivikstævne. Forhåbentlig har ovenstående givet et indtryk af Sisimiut-befolkningens hengivne forhold til Asummiut og den almindelig opbakning til en fredning af Asummiut-sletten. Som den yngste informant udtrykte det: *»Der er ikke noget at gøre ved, at der skal bygges lufthavn. Det er ikke os, der bestemmer, hvor lufthavnen skal bygges. Bl.a. fordi udviklingen går så stærkt, at Sisimiut må følge med. Der er ikke noget at gøre, vi må acceptere det.*

Asummiuts flade slette er den perfekte fodboldbane og tumleplads for børnene. På skråningerne bagved er der frodig vegetation og godt med bær. Foto: Søren T. Thuesen.

»At være i Asummiut er dejligt«. Madlavning i det fri er en af glæderne under Sisimiut-befolkningens udflugter.
Foto: Nathan Larsen.

Men jeg tror stadig på, at folk vil komme hertil med bil og tage på telttur, for vi kan ikke helt undvære Asummiut og vil altid mindes den. Jeg er med på, at stedet her omkring Glahns hus skal fredes.»

Litteratur

Andersen, Jens 1958. Missionen og kirken. Spredte træk af udviklingen fra 1756 til vore dage. I: Sisimiut. Holsteinsborg. 1756-1956. Red. Knud Olsen. Nuuk.

Gad, Finn 1969. Grønlands Historie II. København.
Glahn, H. C.: Missionær i Grønland Henric Chri-

stopher Glahns Dagbøger for Aarene 1763-64, 1766-67 og 1767-68. Udg. af H. Ostermann. Det grønlandske selskabs skrifter IV. København. 1921.
Kleivan, Inge 1986. De grønlandske stednavnes vidnesbyrd om vandring og forskellige aktiviteter. I: Vort sprog – vor kultur. Nuuk.

Krogh, Torben 1958. Den kgl. grønlandske Handel, Holsteinsborg – i 200-året for Handelens oprettelse. I: Sisimiut. Holsteinsborg. 1756-1956. Red. Knud Olsen. Nuuk.

Ostermann, H. 1945. Danske i Grønland i det 18. aarhundrede. København.

Thorhallesen, Egil 1914. Beskrivelse over Missionerne i Grønlands søndre Distrikt. Udg. af Louis Bobé. København.

Spejderne har været flittige brugere af Asummiut siden 1950'erne. Foto: Sisimiut Museum.

I 1971 afholdtes et stort spejderstævne i Asummiut. De mange telte ses spredt ud over sletten. Foto: Sisimiut Museum.